

แนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
GUIDELINES FOR APPLYING BUDDHIST INNOVATIONS IN LEARNING
MANAGEMENT FOR TEACHERS OF SOCIAL STUDIES, RELIGION,
AND CULTURE SUBJECTS

¹พระปลัดภัทรวัฒน์ สีลเตโช (โพนสิงห์) และ ²ปริญญ์รดา อุทัยสา

¹Phra Palad Pakrawat Silatejo (Phonsing) and ²Phalinrada Authaisa

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹cheerzaa22@gmail.com, ²phalinrada.aut@mcu.ac.th

Received: October 21, 2024; **Revised:** December 18, 2024; **Accepted:** January 29, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา รวมจำนวน 12 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า 1. การจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มักเน้นการสอนแบบดั้งเดิม มีดังนี้ 1) การบรรยายและการท่องจำ 2) การใช้สื่อการเรียนรู้แบบพื้นฐาน และ 3) การประเมินผลที่เน้นการท่องจำ 2. แนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

¹ อาจารย์ ดร., หน่วยวิทยบริการจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

² นักวิชาการศึกษา, วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มีดังนี้ 1) การสอนแบบพุทธวิธี 2) การเจริญสติและสมาธิ 3) การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4) การบูรณาการการเรียนรู้ทางศาสนา และ 5) การพัฒนาทักษะชีวิต

คำสำคัญ : แนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรม, การจัดการเรียนรู้, ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

Abstract

This research aims to: 1) Study the learning management of teachers in the fields of social studies, religion, and culture, and 2) Present guidelines for applying Buddhist innovations in learning management for teachers in these fields. This qualitative research involved document analysis and interviews with 12 target participants, including social studies, religion, and culture teachers and social studies curriculum professors. The findings reveal that: 1. The learning management of teachers in these fields often emphasizes traditional teaching methods, including: 1) Lecturing and rote memorization. 2) Using basic learning materials, and 3) Assessment focusing on memorization. 2. The guidelines for applying Buddhist innovations in learning management for teachers in these fields include: 1) Buddhist teaching methods. 2) Mindfulness and meditation practices. 3) Application of the Four Paths to Success (Iddhipada), and 4) Integration of religious education.

Keywords : Guidelines for applying Buddhist innovations, Learning management, Teachers of social studies, religion, and culture subjects

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวดที่ 4 มาตรา 23 กำหนดไว้ว่าการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษาและใน มาตรา 24(4) ได้กำหนดไว้ว่า “การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา” (กระทรวงศึกษาธิการ, ออนไลน์) และหลักสูตรแกนกลาง

การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพโดยเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว นักเรียนจะต้องมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยและรักการออกกำลังกาย มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) จะเห็นได้ว่าการศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้นโดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวการพัฒนานั้นคือการศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้ว ก็นำไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นรายวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการ พัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่ แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืน จุดมุ่งหมายสำคัญของ วิชาสังคมศึกษาโดยส่วน ใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะต่างๆ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการตัดสินใจ และ ทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้ สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในการ สร้างพลเมืองดีของประเทศ อันเป็นรากฐานของพลโลกต่อไป ดังนั้นการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา หรือสาระการเรียนรู้สังคมสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องใช้วิธีการเรียนรู้ที่จะช่วยสร้างเสริมเติมเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความคิด ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติที่ดี ตลอดจนต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน

ความสำเร็จของการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คือ การที่ผู้เรียนเข้าใจ และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ประจำวันได้ ให้เป็นชีวิตที่ดีงามและช่วยสร้างสรรค์สังคม ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนสังคมจึงเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเรียนรู้การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง อยู่อย่างมีความสุข โดยเรียนผ่านสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในห้องหรือในโรงเรียน หรือวิเคราะห์จากตัวอย่างสถานการณ์ที่เป็นจริงในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนฝึกคิดวิเคราะห์ รู้ทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักตัวเอง สามารถจัดการชีวิตของตัวเอง และมีวิถีชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยการเรียนรู้ผ่านการสอน

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นการศึกษาที่พัฒนาทั้ง 3 ด้านของชีวิตของเรา นั่นคือ 1) ด้านพฤติกรรม (ศีล) คือ พฤติกรรมในความสัมพันธ์กับโลกแห่งวัตถุ ได้แก่ การใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต มีประสิทธิภาพในการใช้งาน ให้ดูเป็น ฟังเป็น และการบริโภค ปัจจัย 4 รวมถึงการใช้ประโยชน์จากวัตถุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยีด้วยปัญญา มุ่งคุณค่าที่แท้จริง และส่งเสริมการพัฒนาชีวิต เรียกว่า กินเป็น บริโภคเป็น ใช้เป็นพฤติกรรมในการสัมพันธ์กับโลกแห่งชีวิต ได้แก่ การอยู่ร่วมสังคม โดยไม่เบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดำรงตนอยู่ในขอบเขตแห่งศีล 5 รักษากติกาสังคม กฎเกณฑ์ กฎหมาย ระเบียบแบบแผน จรรยาบรรณต่างๆ มีการให้ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ช่วยเหลือ ให้มีความสุขกับเพื่อนมนุษย์ ส่งเสริมการสร้างสรรคสิ่งดีงาม พฤติกรรมในด้านอาชีพ คือ ทำมาหาเลี้ยงชีพที่เป็นสัมมาชีพ ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เป็นอาชีพที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำให้เสื่อมจากคุณความดี 2) ด้านจิตใจ (สมาธิ) แยกได้ดังนี้ คุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่างๆ เช่น เมตตา กรุณา กตัญญูกตเวทิตี หิริโอตตปปะ ฯลฯ ซึ่งจะหล่อเลี้ยงจิตใจให้งอกงาม และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม สมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถ เข้มแข็ง มั่นคง มีฉันทะ (ความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ) มีความเพียร (วิริยะ) ขยัน (อุตสาหะ) อุตุน (ขันติ) มีสติ ควบคุมได้ สงบ มีสมาธิ ไม่ประมาท ทำให้ก้าวหน้ามั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้ปัญญา และสุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัว เศร้าหมอง เป็นจิตที่สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพกาย และทำให้พฤติกรรมที่ดีงาม มีความมั่นคง และ 3) ด้านปัญญา (ปัญญา) มีการพัฒนาหลายด้าน หลายระดับ เช่น ความรู้ความเข้าใจในการฟัง เล่าเรียน และรับข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่างๆอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงคิดพิจารณาอย่างมีวิจารณ์ญาณ ใช้ปัญญา รู้จักมอง รู้จักคิด ที่จะให้เข้าถึงความจริง และได้คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการ ที่เรียกว่า มองเป็น คิดเป็น รู้จักคิดจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จ ฉลาดในวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย แสวงหา คัดเลือก นำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงสร้างเป็นความรู้ความคิดใหม่ๆ เพื่อใช้แก้ปัญหาและสร้างสรรค์ รู้เท่าทันธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย รู้แจ้งความจริงของโลกและชีวิต ทำให้วางใจถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถแก้ ปัญหาชีวิต จัดความทุกข์ ในจิตใจของตนได้ หลุดพ้นจากความยึดติดถ้อยมั่นในสิ่งทั้งหลาย ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

ดังนั้นการประยุกต์พุทธนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งพุทธนวัตกรรมการเป็นหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแนวคิดและการปฏิบัติแนวทางใหม่ เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการนำพระธรรมมาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืนโดยสัมพันธ์กับการศึกษา โดยเฉพาะการเรียนรู้คำ

สอนที่เป็นหลักพุทธธรรมจึงเป็นนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ที่สำคัญ จะทำให้ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจัดการเรียนการสอนได้เต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview) เป็นวิธีวิจัยเพื่อให้ทราบถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร ได้แก่ ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 35 รูป/คน และอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน 10 รูป/คน รวมจำนวน 45 รูป/คน

กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ) ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 8 รูป/คน และอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน 4 รูป/คน รวมจำนวน 12 รูป/คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาแนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร ตำรา วารสาร งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ และวิเคราะห์การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง แนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มักเน้นการสอนแบบดั้งเดิม มีดังนี้ 1) การบรรยายและการท่องจำ 2) การใช้สื่อการเรียนรู้แบบพื้นฐาน และ 3) การประเมินผลที่เน้นการท่องจำ

2. แนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีดังนี้ 1) การสอนแบบพุทธวิธี 2) การเจริญสติและสมาธิ 3) การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4) การบูรณาการการเรียนรู้ทางศาสนา และ 5) การพัฒนาทักษะชีวิต

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง แนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีประเด็นที่สำคัญ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ในอดีตของครูสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมักเน้นการสอนแบบดั้งเดิม โดยมีลักษณะดังนี้

1.1 การบรรยายและการท่องจำ โดยการเรียนการสอนมักเป็นการบรรยายโดยครู และนักเรียนต้องท่องจำเนื้อหาที่ครูสอน ซึ่งไม่ค่อยมีการสนับสนุนให้เกิดการคิดวิเคราะห์หรือการสื่อสาร

1.2 การใช้สื่อการเรียนรู้แบบพื้นฐาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อการเรียนรู้มักเป็นหนังสือเรียนและสื่อการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นโดยครู ซึ่งอาจไม่ทันสมัยและไม่ตอบสนองต่อความสนใจของนักเรียน

1.3 การประเมินผลที่เน้นการท่องจำ ในการการประเมินผลมักเน้นการท่องจำและการตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางศาสนาและวัฒนธรรม

การจัดการเรียนรู้ในอดีตนี้มีข้อจำกัดในด้านการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสาร ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงวิธีการสอนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับ พูลศักดิ์ หอมสมบัติ, พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, บรรยวัธ ฝางคำ, สุพิมล ศรศักดิ์ และ พระครูวินัยธรพโยคอรุณ ปญญาพโล (2565) ที่กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้ในอดีตจนถึงปัจจุบันมีรูปแบบที่หลากหลายและรูปแบบการจัดการเรียนรู้นั้นมีความสำคัญต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ การเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีความชัดเจนเหมาะสมกับผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากวิทยาการที่หลากหลายและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนมีความไวต่อข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลง ครูผู้สอนสังคมศึกษาจึงต้องปรับความคิดเปลี่ยนแปลงวิธีการและประเมินการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สนองต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคของการแข่งขันด้านศักยภาพผู้เรียน

2. แนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีดังนี้

2.1 การสอนแบบพุทธวิธี โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมและคำสอนของพระพุทธศาสนาในการสอนและสร้างกิจกรรมที่เสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระดิฐวัฒน์ อภิวิฑฒนธมโม (ทิพคุณ) (2562) ที่ได้ศึกษาพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นผลการวิจัยพบว่า พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อ พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามระดับชั้นเรียน ขนาดสถานศึกษา และอาชีพผู้ปกครองนั้น นักเรียนมีความ คิดเห็นต่อพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา

ศาสนา และ วัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นนั้น ครูควรมีการสอนที่บูรณาการกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับสถานการณ์สังคม ปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ ครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ใช้สื่อ เทคโนโลยีอุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ มีพัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ให้นักเรียนได้ศึกษาได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่จริง ทั้งควรสนับสนุนให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน ครูควรมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ และนำความรู้ ความสามารถไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ตลอดทั้งการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบัน ให้ประสบความสำเร็จได้

2.2 การเจริญสติและสมาธิ ซึ่งในวิธีนี้จะใช้ใช้การฝึกสมาธิและการเจริญสติเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาสติสัมปชัญญะและความสงบในใจ สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมาธิเป็นฐาน (Concentration - Based Learning) ดังที่จะเรียกให้มีความเข้าใจว่า CBL. นี้ เป็นแนวคิดซึ่งผู้เขียนนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ให้พุทธศาสนิกชน ถือหลักปฏิบัติในเรื่อง ของ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยนำผลจากการทดลองปฏิบัติของตนเอง ตลอดจนการศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับวิธีการ หลักการของสมาธิ มาใช้ เห็นว่า ถ้านำเอาสมาธิ มาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้แล้ว ก็จะมีส่งผลให้นักเรียน และผู้ปฏิบัติ ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ อันประกอบด้วย การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การนำไปใช้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการเรียนรู้โดยใช้สมาธิเป็นฐานนี้ เป็นรูปแบบ ที่ให้ครู เลือกใช้เป็นแนวปฏิบัติ ในการจัดการเรียนการสอน ได้ทุกสาระซึ่งสามารถเริ่มต้นก่อนการเรียน ระหว่างเรียน ภายหลังการเรียนหรือในขณะที่ทำกิจกรรมอื่นใด ที่เกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้โดยสามารถใช้ได้กับนักเรียนทุกระดับวัย ระดับชั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนที่จะต้องเข้าใจถึงพื้นฐานของสมาธิและระดับความสนใจ ความตั้งใจ ของผู้เรียน หรือหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ ในแต่ละระดับวัย ระดับชั้น เป็นสำคัญด้วย นอกจากนี้ครูจะต้องเข้าใจถึงวิธีการ หลักการ ในการนำสมาธิเข้าสู่การปฏิบัติจริงในกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนผู้เรียนจะต้องร่วมมือในแนวทางการปฏิบัติด้วย (โรงเรียนไทยรัฐวิทยา95 (วัดโพธิ์ทองบน), ออนไลน์)

2.3 การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 วิธีนี้จะเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่ครอบคลุมทั้งด้านความตั้งใจ การตั้งใจปฏิบัติ ความคิดสร้างสรรค์ และการมีวิริยะ สอดคล้องกับพระคันธสีล จันทรสุวงศ์, สมเดช นามเกตุ และ บุญส่ง สิ้นธุ์นอก (2564) ที่ได้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนมัธยมสงฆ์วัดมหาพุทธทวศาป่าหลวง นครเวียงจันทน์สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า การใช้หลักอิทธิบาท 4 ใน

การจัดการเรียนการสอนช่วยแก้ไขข้อจำกัดในเรื่องเนื้อหาทางด้านจริยธรรมซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรมและหยุดนิ่งกับที่ให้เป็นการเรียนการสอนที่น่าสนใจโดยสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนที่มีการที่มีการเคลื่อนไหวของผู้เรียนและเนื้อหาควบคู่กันไปการจัดกระบวนการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกายสติปัญญาอารมณ์และการปฏิสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่โดยมีการใช้กิจกรรมและสื่อการสอนบางประการเช่นสถานการณ์จำลองการแสดงบทบาทสมมติกรณีตัวอย่าง เป็นต้น ผลการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมทักษะและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมสงฆ์วัดมหาพุทธวงศาป่าหลวง พบว่า 1) ฉันทะคือทำให้ไม่ทอดถอยมีกำลังใจต่อสู้ 2) วิริยะคือ มีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่ของตนเอง 3) จิตตะ คือมีปัญหาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันทั่วทั้ง 4) วิมังสาคือช่วยให้ทำงานไม่ผิดพลาดและทำงานให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพต่อไป

2.4 การบูรณาการการเรียนรู้ทางศาสนา โดยวิธีการผสมผสานวิชาสังคมศึกษากับหลักธรรมะ เช่น การศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ศาสนาและวัฒนธรรมไทย สอดคล้องกับ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) (2561) ดังที่กล่าวว่า พระพุทธศาสนานั้นเป็นความพยายามอย่างหนึ่งซึ่งมนุษย์ต้องการที่จะแก้ไขปัญหาโดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแก้ไข ทั้งปัญหาส่วนบุคคลและปัญหาทางสังคม หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าท่านเห็นว่า พระพุทธศาสนานั้นนอกจากจะให้ความสำคัญในเรื่องทางด้านจิตใจของแต่ละบุคคลแล้ว ยังเป็นองค์ประกอบที่คงที่และเป็นแก่นของแต่ละบุคคลด้วย ซึ่งยังให้ความสำคัญกับการพัฒนา หรือจัดระเบียบหรือสภาพที่เอื้อต่อการที่จะพัฒนาจิตใจให้สูงยิ่งขึ้น ตามหลักพระพุทธศาสนาจึงมองว่า เป้าหมายของมนุษย์กับเป้าหมายของสังคมนั้น ควรจะไปด้วยกัน นั่นคือ การเข้าถึงธรรม

2.5 การพัฒนาทักษะชีวิต โดยใช้หลักธรรมะในการสอนทักษะชีวิต เช่น การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและสงบ สอดคล้องกับ พระมหาสำราญ กมมสุธโร (ออนไลน์) ที่กล่าวว่า หลักการพระพุทธศาสนาและประยุกต์ใช้หลักธรรมในการพัฒนาทักษะชีวิต คำว่า ทักษะชีวิต มีความแตกต่างกับคำว่า ทักษะที่หมายถึง ความ ชัดเจนและความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งบุคคลสามารถสร้างขึ้นได้จากการเรียนรู้ เช่น ทักษะการอาชีพ การกีฬา การทำงานร่วมกับผู้อื่น การอ่าน การสอน เป็นต้น ซึ่งเป็น ทักษะภายนอกที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน และเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่จะ ทำให้ผู้มีทักษะเหล่านั้น มีชีวิตที่ดี ส่วนทักษะชีวิตนั้น หมายถึง คุณลักษณะ หรือความสามารถเชิงสังคมจิตวิทยา (psycho-social competence) ที่เป็นทักษะภายในที่จะช่วยให้ บุคคลสามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ฉะนั้น ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถ ในการแก้ปัญหาและดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมี

ความสุขะนั้น การประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวันจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ทุกคนมีทักษะชีวิตด้วยการขัดเกลาจิตใจ ที่อยู่บนพื้นฐานแห่งหลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนา เพื่อความสำเร็จในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง จนกระทั่งได้รับความสุขที่แท้จริงตาม วิถีพุทธที่ได้รับการยืนยันจากพระพุทธเจ้าตลอดไป

และที่สำคัญครูต้องจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน เรียนอย่างมีความสุข สนุกกับการเรียน และสามารถเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเรียนรู้การใช้ชีวิตที่ถูกต้องได้ ขอแนะนำตัวอย่างกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้ 1) สอนด้วยการกระทำ เรียนรู้วิชาการพร้อมกับการให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติดูแลตนเองและช่วยเหลือผู้อื่น ได้แก่ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เรียนรู้การให้ เรียนรู้การทำหน้าที่ เช่น การทำหน่วยบริการต่างๆกิจกรรมเจริญสติ เรียนรู้จักตนเอง เพื่อที่จะเข้าใจผู้อื่น ด้วยกิจกรรมเจริญสติต่างๆ กิจกรรมประจำวัน เรียนรู้หน้าที่รับผิดชอบในกิจวัตร เช่น การจัด-เก็บของเข้าที่ การดูแลรักษาสิ่งของเครื่องใช้ การช่วยเหลือผู้ใหญ่หรือคุณครู การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ฯลฯ 2) สอนด้วยสื่อ สอนจากของจริง สอนด้วยตัวอย่างที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน ได้แก่ สื่อภาพ เสียง วีดีโอ ซีดี เทป มัลติมีเดีย : นิทาน-เพลงคุณธรรม, พุทธประวัติ ขำว ฯลฯ เกมการศึกษา ครูเลือกเกมที่สนุก มีข้อคิดเตือนใจผู้เรียนๆ ได้ประโยชน์จากการเล่นเกม และ 3) สอนด้วยวิธีคิดแบบอริยสัจ (ตามหลักพุทธธรรม เรียกว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ) โดยครู นำปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนวัยนี้มาให้ผู้เรียนได้คิดแก้ปัญหา ด้วยการทำงานเป็นกลุ่ม โดยให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเริ่มต้นจากการกำหนดรู้และทำความเข้าใจกับปัญหาว่าปัญหานั้นคืออะไร (ทุกข์) สืบค้นหาสาเหตุของปัญหา อะไรคืออุปสรรค ตัวติดขัด (สมุทัย) สภาพที่หมดปัญหจะเป็นอย่างไร กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้ชัดเจนว่าคืออะไร (นิโรธ) หาหนทางดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้หมดปัญหา หรือวิธีแก้ไขปัญหา วิธีการและรายละเอียดสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงเป้าหมายที่ต้องการ (มรรค) ให้ผู้เรียนฯบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ นำเสนอให้เพื่อนฟัง และให้เพื่อนแต่ละกลุ่มให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากนั้นครูและผู้เรียนหาข้อสรุปร่วมกันและหาแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การนำพุทธทศวัตกรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาการสอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยหลักธรรมะจะช่วยเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในนักเรียน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจและพฤติกรรม การฝึกสมาธิและการเจริญสติช่วยให้นักเรียนมีความสงบในใจและมีสมาธิในการเรียนรู้ หลักธรรมะเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย ทำให้นักเรียนเข้าใจรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง หลักธรรมะช่วยสอนทักษะชีวิต เช่น

การแก้ไขปัญหา การตัดสินใจ และการมีวิถีชีวิตที่สุขสงบและพอเพียง การนำหลักธรรมมาบูรณาการในการสอนทำให้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีความหลากหลายและครอบคลุม รวมไปถึงพุทธนวัตกรรมช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการนำพุทธนวัตกรรมมาใช้จะทำให้การเรียนการสอนมีความหมายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีแนวทางการประยุกต์พุทธนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญดังนี้ 1) การสอนแบบพุทธวิธี 2) การเจริญสติและสมาธิ 3) การประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4) การบูรณาการการเรียนรู้ทางศาสนา และ 5) การพัฒนาทักษะชีวิต

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. <https://www.moe.go.th>
- พระคันธสีล จันทรสุวงศ์, สมเดช นามเกตุ และ บุญส่ง สิ้นจันนอก. (2564). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักอริยบท 4 ของโรงเรียนมัธยมสงฆ์ วัดมหาพุทธวงศาป่าหลวง นครเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. Journal of Modern Learning Development, 6(3), 266-282
- พระดิฐวัฒน์ อภิวัตตมณโหม (ทิพคุณ). (2562). *พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- พระมหาสำราญ กมมสุธโร. *พุทธธรรมกับการพัฒนาทักษะชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์*. www.undv.org/vesak2012/thaipdf/026.pdf.
- พลศักดิ์ หอมสมบัติ, พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, บรรยวัธ ฝางคำ, สุพิมล ศรศักดิ์ และ พระครูวินัยธรพัยคอรุณ ปญญาพโล. (2565). *สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนสังคมศึกษา ในศตวรรษที่ 21*. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7(3), 457-472.
- โรงเรียนไทยรัฐวิทยา95 (วัดโพธิ์ทองบน). *การเรียนรู้โดยใช้สมาธิเป็นฐาน (Concentration – Based Learning)*. http://www.thairath95.ac.th/datashow_35223.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2561). *วินัย: เรื่องใหญ่กว่าที่คิด*. https://www.watnyanaves.net/en/book_detail/405

Aksorn. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมสำคัญอย่างไร. <https://www.aksorn.com/importance-of-social-studies>

